

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΗΘΟΠΟΙΟ ΚΑΙ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗ ΣΑΒΒΑ ΣΤΡΟΥΜΠΟ

Μαρώ Τριανταφύλλου

30/01/2011

«Το θέατρο επαναπροσδιορίζει ερωτήματα και ιδέες»

Είναι σπάνια χαρά για ένα κριτικό θεάτρου να παρακολουθήσει τη γέννηση μιας θεατρικής ομάδας με σαφή άποψη καλλιτεχνική και πολιτική για το θέατρο. Το πράγμα γίνεται ακόμα πιο ενδιαφέρον, όταν η ομάδα αυτή, σε πείσμα των χαλεπών καιρών συνεχίζει τη δουλειά της, πλουτίζει την έρευνά της, προχωρά τους εκφραστικούς τρόπους της, τολμά να ανεβάσει έργα δύσκολα με μια νέα ματιά. Εν προκειμένω μιλώ για την ομάδα «Σημείο Μηδέν» και τον ηθοποιό και σκηνοθέτη Σάββα Στρούμπο, που φέτος, τρίτη συνεχόμενη χρονιά, ετοιμάζονται να παρουσιάσουν τη νέα τους δουλειά, τους «Δίκαιους» του Αλμπέρ Καμύ, έργο που θέτει εξαιρετικά επίκαιρους πολιτικούς, φιλοσοφικούς και υπαρξιακούς προβληματισμούς.

Τα τελευταία χρόνια πληθαίνουν οι παραστάσεις που ασχολούνται με την έννοια της επανάστασης και ειδικότερα με την ηθική της επανάστασης. Πέρυσι ήταν ο Τερζόπουλος με το «Μάουζερ», φέτος εσείς με τους «Δίκαιους» αλλά και ο Λιβαθινός με ένα πρώιμο έργο του Μπίχνερ, το «Θάνατο του Δαντόν», που βάζει και τέτοιους προβληματισμούς... Μιλήστε μας λίγο γ' αυτή τη διάσταση του έργου.

Ας αρχίσουμε από την υπόθεση του έργου. Βρισκόμαστε στην τσαρική Ρωσία, την περίοδο της πρώτης ρώσικης επανάστασης του 1905, με αφορμή μια διαδήλωση πεινασμένων ανθρώπων που ζητούσαν ψωμί και πιο ανθρώπινες συνθήκες δουλειάς. Η κρατική καταστολή ήταν τεράστια, ενώ το εργατικό κίνημα δεν ήταν πολύ αναπτυγμένο. Στις συνθήκες αυτές έβγαιναν στην επιφάνεια ομάδες διανοούμενων που προσέγγιζαν την τρομοκρατία. Ο Καμύ μιλά για μια πραγματική ομάδα, την «Οργάνωση Μάχης», το ένοπλο τμήμα του σοσιαλεπαναστατικού κόμματος, που εκτέλεσε τον Μεγάλο Δούκα Σέργιο, θείο του Τσάρου. Με αφορμή αυτό, τα μέλη της διερωτώνται, συγκρούονται και αγωνιούν

πάνω σε πολύ βασικά ερωτήματα που απασχολούν τον άνθρωπο ως άτομο, ως μέλος συλλογικότητας και ως κοινωνικό αγωνιστή: Ποια είναι η σημασία της πίστης στην ιδέα της αλλαγής του κόσμου; Αξίζει να αφήσεις τον «κανονικό» τρόπο ζωής και να περάσεις στην ένταση της κινηματικής δράσης; Έχει νόημα αυτή η θυσία; Μπορείς μέσα στον κοινωνικό αγώνα να αγαπάς τον άλλο, τον σύντροφο, τον διαφορετικό ακόμα και τον αντίπαλό σου; Ο Καμύ θεωρεί ότι υπάρχει μια κοινότητα των πεπρωμένων, όχι μόνο μέσα στις ιδέες και τις κοινωνικές τάξεις, αλλά και μέσα στον ψυχικό πόνο. Όταν ο Καλιάγιεφ (ο μαχητής που αναλαμβάνει την εκτέλεση) βλέπει μέσα στην άμαξα του Δούκα δύο παιδιά, διστάζει να χτυπήσει. Έχει το ηθικό δικαίωμα, αναρωτιέται, να σκοτώσει δύο παιδιά για χάρη της ιδέας; Και απαντά αρνητικά.

Δηλαδή πρόκειται για ό,τι σήμερα θα λέγαμε ένα τρομοκρατικό χτύπημα και ο Καμύ βάζει το ερώτημα της συλλογικής ευθύνης, εν προκειμένω της συλλογικής ταξικής ευθύνης, στο οποίο σήμερα κάποιοι ακτιβιστές του αντιεξουσιαστικού χώρου απαντούν θετικά, όπως δείχνουν οι ενέργειές τους.

Νομίζω πως το πιο ενδιαφέρον εδώ είναι όχι η ίδια η δράση, όσο ότι ο Καμύ τοποθετεί αυτούς τους αγωνιστές σε περιβάλλον απελπισίας, απώλειας, ήττας -ούτε μεγάλο εργατικό κίνημα, ούτε αίσθηση αισιοδοξίας ούτε πραγματικές δυνατότητες αλλαγής του κόσμου-. Όμως πηγαίνει πέρα από τον πεσιμισμό που συνήθως του προσάπτουμε. Μέσα από τον αγώνα, την αγωνία, τις συγκρούσεις ακόμα και το θάνατο των προσώπων του έργου, αναδύεται η αγάπη για τον άνθρωπο, τον σύντροφο και τον εχθρό, για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια... Τελικά η ανθρώπινη ζωή, ακόμα και του εχθρού, έχει αξία...

Αυτή την εποχή με τις δίκες των «Πυρήνων της φωτιάς» και τη συζήτηση περί τρομοκρατίας, που έχει ανάψει, το έργο μοιάζει πολύ επίκαιρο...

Δε θα ήθελα να είμαι αφοριστικός, πιστεύω, όμως, ότι παρ' όλο που έχουμε παραδείγματα ηρωισμού και αυτοθυσίας στο χώρο αυτό, η ατομική τρομοκρατία δεν είναι λύση ούτε μέσο διεκδίκησης της κοινωνικής και πολιτικής ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Αφορά μια πολύ μικρή μειοψηφία ανθρώπων που δρουν στο όνομα των πολλών, αφήνοντας απέξω τα καταπιεζόμενα στρώματα μιας κοινωνίας,

ανθρώπους που πραγματικά υφίστανται τα αποτελέσματα του συστήματος πάνω στο πετσί τους. Θεωρώ ότι η πολιτική δράση έχει να κάνει με την ατομική και συλλογική διεκδίκηση των ανθρώπων για την πολιτική, κοινωνική, ψυχική και πνευματική τους χειραφέτηση.

Μπορεί να αλλάξει ο κόσμος χωρίς βία;

Πιστεύω πως όχι, αλλά πρέπει κιόλας να αναρωτηθούμε για ποιες μορφές βίας μιλάμε. Η κατάληψη των χειμερινών ανακτόρων το 1917 έγινε από ένα ώριμο πολιτικό κίνημα με ελάχιστες απώλειες ζώων. Ο 20ος αιώνας ήταν αιώνας επαναστάσεων, πολέμων, κοσμοϊστορικών αλλαγών και παντού βλέπαμε τη βία να υπάρχει σε διάφορες μορφές. Αν πούμε ότι αποδεχόμαστε την επαναστατική μαζική βία, ο Καμύ προσθέτει κάτι δύσκολο και ουσιαστικό: να περιέχει την αγάπη στον άνθρωπο, το σεβασμό στον αντίπαλο.

Ο Καλιάγιεφ ολοκληρώνει την αποστολή του αλλά θέλει να πεθάνει και ο ίδιος, για να εξιλεωθεί για το φόνο.

Ο Καμύ θεωρεί πως ποτέ και για τίποτε δεν είναι εύκολο να πάρεις μια ανθρώπινη ζωή. Ο άλλος δεν είναι απλώς ο ταξικός αντίπαλος αλλά ένας άνθρωπος. Εφόσον ο Καλιάγιεφ σκοτώνει λέει «αν δεν πέθαινα θα 'μουν φονιάς». Για μένα «Οι Δίκαιοι» είναι η τραγωδία της επίγνωσης. Οι αγωνιστές αυτοί έχουν απόλυτη επίγνωση ότι βαδίζουν προς την υπέρτατη θυσία, ότι δίνουν τη ζωή τους χωρίς εγγυήσεις για την επιτυχία του σκοπού, αφήνοντας πίσω τους πράγματα που έχουν αγαπήσει πολύ. Για τους «Δίκαιους» δεν υπάρχει καμιά εγγύηση ότι ο αγώνας και η θυσία τους θα 'χουν αίσιο τέλος. Έχουν επίγνωση του πόνου που θα βιώσουν και βιώνουν ήδη, της υπέρτατης μοναξιάς τους. Κι όμως επιμένουν και συνεχίζουν. Πάνε πέρα από τα τραγικά πρόσωπα, βαδίζουν εν γνώσει τους πάνω στο δρόμο ενός πεπρωμένου που επέλεξαν και τους επέλεξε, βρίσκονται διαρκώς στην κόψη του ξυραφιού. Όλο το πλέγμα απελπισίας και ελπίδας, φόβου και αγωνιστικότητας, αγάπης, αφοσίωσης σε μια ιδέα και η άρθρωση όλων των δυνατών αμφιβολιών που αναδύονται μέσα από αυτήν την ιδέα δημιουργούν ένα δαιδαλώδες τοπίο και ορίζουν την υπαρξιακή τους αγωνία. Στους «Δίκαιους» δεν υπάρχουν εκ των προτέρων νόμοι και όρια. Τα ζητήματα τα ανοίγει η καθημερινή πάλη και λύνονται με μόχθο την ώρα που παρουσιάζονται. Είναι η «δύσκολη αδελφοσύνη» αυτής της ομάδας.

Τι σας δυσκόλεψε περισσότερο στο στήσιμο του έργου;

Μιλά για καταστάσεις που δεν είναι εύκολο να βιωθούν στην καθημερινότητά μας και με την έννοια αυτή είναι δύσκολο να αφουγκραστείς τους χυμούς και την έντασή τους. Μελετήσαμε σε βάθος, συζητήσαμε και διαβάσαμε πολύ, αυτοσχεδιάσαμε πολύ, για να πιάσουμε τον ψυχισμό και την ένταση αυτών των ανθρώπων που διαθέτουν την ύπαρξή τους άνευ όρων.

Σκηνοθετείτε και παίζετε αυτή τη φορά. Πώς ήταν η εμπειρία;

Είναι δύσκολο. Χάνεις κάτι και από τα δύο: και από την καθολική ματιά του σκηνοθέτη και από την βαθιά εμπλοκή του ηθοποιού με το ρόλο. Αυτό που νομίζω ότι κατακτήθηκε περισσότερο από τις άλλες φορές είναι η ιδέα και το βίωμα της συλλογικής δημιουργίας από μια ομάδα ηθοποιών. Και εδώ πρέπει να πω κάτι που το κατάλαβα από τη θητεία μου στο θέατρο Άτις: Ότι οφείλουμε να ξαναμιλήσουμε για την τέχνη του ηθοποιού, που έχει νόμους, απαιτεί παιδεία, εκπαίδευση, καλλιέργεια των ενστίκτων και των αισθήσεων, απαιτεί άσκηση και σκληρή δουλειά. Το ρεύμα του μεταμοντέρνου στην τέχνη συμβολίζει την απώλεια της παράδοσης, της ρίζας. Κι εφόσον όλα μπορεί να ισχύουν και η τέχνη του ηθοποιού εκφυλίζεται. Οι μεγάλες θεατρικές παραδόσεις έχουν στο κέντρο τον ηθοποιό. Δε γίνεται διαφορετικά. Πώς αλλιώς θα προχωρήσει το θέατρο στο μέλλον;

Τι ρόλο μπορεί να παίξει το θέατρο στους καιρούς μας;

Πολλά χρόνια με προβληματίζει η σχέση του θεάτρου και της πολιτικής ως αντίληψη συλλογικής και ατομικής χειραφέτησης των ανθρώπων. Δεν πιστεύω ότι χρειάζεται το θέατρο να γίνεται φερέφωνο κομματικής γραμμής, αλλά να είναι χώρος και χρόνος προβληματισμού, επικοινωνίας, καλλιέργειας των πιο ευαίσθητων χορδών της ανθρώπινης ψυχής. Το θέατρο μπορεί να είναι ένα εργαστήριο ανθρώπινων σχέσεων και διακίνησης ιδεών. Ο καλλιτέχνης οφείλει να συλλαμβάνει ταχύτερα τα πράγματα και να τα αρθρώνει, να έχει βήμα και λόγο μέσα στην κοινωνία. Η τέχνη σε χαλεπούς καιρούς σαν τους δικούς μας μπορεί να δώσει μια νότα ελπίδας. Το θέατρο μπορεί να περάσει νέα ερωτήματα και ιδέες, να επαναπροσδιορίσει όσα έχουν ήδη τεθεί. Αυτό επιχειρούν οι «Δίκαιοι»: επαναπροσδιορίζουν ερωτήματα για τη ζωή.